

Tektonski britka proza

Ishodišta za filološko razmatranje o tropizmu priče

(Ante Kraljević, *Kada ptice ne pivaju*, Ogranak Matice hrvatske u Širokom Brijegu – Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb, Široki Brig – Zagreb, 2015.)

Pisanje zaručeno za *rič*, a svrha mu je „pismodilo“, ne sumnja u vjerodostojnost te iste, malahne *riči* ili *veleriči*. Naprotiv, uključuje se u izvjesnost sjećanja i razvedena djelovanja. Na sebe prima oba „plućna krila“ u nakani za više spisateljsko poslanje. Osobito to dolazi u novim pričama i srodnim prozama Ante Kraljevića, sve podvedene pod naslovom *Kad ptice ne pivaju*. Uvrštena ostvarenja pridružuju se prokušanomu rječničkom blagu i gotovo nalaze kanonsko ishodište po kojemu su vazda „sve riječi Života ovoga“ (Dj 5, 20). Uostalom, to su one izraznosti kojima je anđeo Gospodnji otvorio vrata javne tamnice i izveo učenike.

Otuda je biti načisto, Kraljević piše kako jučerašnje govorenje nalaže. Njegovo tektonsko djelo postaje napisano govorenje ili opričano pisanje ma gdje nalazio prostor djelovanja likova, u zaseoku ili metropoli. Poput zapisa Ivica Jembriha na kajkavskome i Kraljević preko svojih proznih brevijara, kao i reljefa gdje se odvijaju životne mijene, prebacuje fragmentirane kaze u ono što je povezano s trajnošću. Sastavnica te postojanosti je

i ikavica, zapravo kontinuitet ikavskoga tradiranja u kojemu se sagledava dovitljivost u situacijama i otmjeni karakter jezika. On piše jezikom „ditiinjstva“, rodbine, zapadnohercegovačkoga krajobraza.

S metodičke i kompozicijske strane njegove proze polaze od pojedinosti, njihova je invokacija u kakvu ulomku rečenice, radno stavljenu naslovu; ili je pri kakvu slučaju koji pokreće digresije i bujicu asocijacija. Takva uzročna igla, isječak moguće priče, prustovski se razvija, domalo prinosi u cijelu zgradu (uglavnom, ili najčešće) posljedica. Što je Prustu bilo unatraske, isključivo u traganju za uspomenama, a pozivom je za oživljavanje i aktualnosti, u Kraljevića prošlosno je tektonskim predmetom interesa, ali nije i odlučujuće; javi se podjednakim intenzitetom i ono što je svagdanje, kao neka novinska vijest na rubu stranice. Može se kazati da su to rečenice na polazištu, sinegdohom su za sadržaje koji se obrađuju i na nju naslanjaju.

1.

Iz priče *Prometna (ne)sgoda* izveden je i prikladan, nikako „slučajni“ naslov

knjige *Kad ptice ne pivaju*. Pisac osvjetljuje izraz buđenje, ne povezuje ga s budilicom kao napravom jer ona uključuje drugi stroj, čovjeka od navika i automatskih radnji, već od prvih jutarnjih zauzimanja za sebe. Jedna od navika je i sjedanje za stol te pisac o sebi priznaje – „kretnjom misečara uzimam papir i olovku, i počinjem nešto pisati“. Sve to biva uljuljkano stanje, izgleda nije stvarno i dostatno probuđeno. Prilike su u nekome prenutom stanju, dakle papirnato je i površno uviđanje, kao ostatak kakve izmaštane svagdanjosti. No, dogodit će se promjena, konkretizacija kad čovjeka nešto „lupi, sgrabi, ogrebe ili probode“, makar to bilo odmah poslije napisane rečenice *Kad ptice ne pivaju*. Koliko god se radilo o detektivskome opisu navodne nezgode u prometu, posljedično raščinjene na kafkijanski način, za sam naslov će navedene riječi biti potporne u zasnivanju višesmislenosti proznoga gradiva sveukupnoga djela. Naslov je stoga violinski ključ za svjetonazor, podbijanje fantomske ideologije, raslojavanje društva, onako kako to čini iz ironična očista i Stjepan Čuić služeći se znatno administrativnim diskursom.

Starogrčki Aristofan u komediji *Ptice* prikazuje izgradnju grada u zraku, i taj pothvat čine ptice. Međutim pri pokušaju gradnje zida između neba i zemlje pobune se bogovi jer tada neće dobiti žrtvenih darova. Nađe se pritom ravnoteža – obje strane, nagodbeno,

bivaju zadovoljne. U potvrdnome duhu zgodno je priključiti uvodnu rečenicu iz Kraljevićeve priče *Umoljavanje bogova* koja ukazuje na nezavidan čovjekov položaj spram više sile: „Velika je nesrića za ljude kad izgube naklonost bogova, kad bogovi postanu neumoljivi i nezasitni“. Pojedini pečati i grbovi srednjovjekovne Bosne i Hercegovine od starina su upletali u svoj izgled ptice. Tako obitelj Županović iz Županja (Duvna) naglašeno postiže simbolizaciju s više ptica kojima se na glavi izdižu krune.

U slijedu obraćanja ptičjemu svijetu ovodobni Andrija Vučemil u stihovima *Prva pjesma o ptici* pita se za svrhu ptica i njihovih gnjezdista: *zašto, zašto ptico dolaziš / da me svojim letom nemoćnog uplašiš / jer nemam dovoljno zrnja u rukama / ni kruha u torbi ni milote u očima*.

Uz ovaj presjek vratimo se na uvodnu Kraljevićevu priču naslovljenu *Izabrane pripovijetke*. Iza nje slijede četiri opsežnija kruga priča: *Drvar i aga*, *Neobični ljudi*, *Fantomska bolest* i *Pad sa zvjezdarnice*. Kroz pokazane naslove mogu se navesti neki od nosivih izraza. Jednima je svojstvena apstraktnost, a primjenjiva je u situacijama kao što su izdaja, kazna, *potira*, ljubav, *nimoća*, glad, bolest, *partija*, bogovi ili *vičnost*; drugima je, i jednako tako, svojstvena konkretnost u riječima kao kuća, pasići, skriveno blago, glava kupusa, *magare*, *subnoruše*, zatvorenik, general; ukoliko se pak zamjećuje

treće, u brojnosti naslovljenih priča, treba spomenuti i inicijalne, pokretačke riječi, primjerice pucanj, uskrsnuće, biografija, pad, *zvizdarnica*.

Upravljanje ili rekcija Kraljevićeva kazivanja odvija se u dvostrukim pobudama: iz vremena turskih nasrtaja na ove krajeve i u podizanju, kazivalo se tako, izgradnje zemlje u kojoj izabrani „pobjednici“ imaju prednost. Antiturska tematika, makar i naknadno, pola milenija od svakojakih trpnji, osobita je priča sastavljena iz više njih o bitnosti roda koji se sav zadao vlastitomu opstanku. Njegove su starinske *riči* potvrđene u praksi pa im je, unaprijed, oduzeta suha knjiškost, suvišnost. Sve i da nalazimo zastarjelice, one su ilustracija i shvaćanja i odnosa kako je što nekoć bilo, kako se upravo događa danas i što se može očekivati sutra.

Kraljević je dakle iz malih prizora, neznatnosti, iz situacija zasnivao veće cjeline. Tako je po onoj Ovidijevoj koliko se već veliko smije uspoređivati s malim – *grandia si parvis adsimilare licet*. Njegova proza svoje biće provodi po dijagonali iz stvarnoga u fantastično, a kruna tih pa i *omriženih* izmišljaja, koliko su već borhesovski provedeni, sažima proza *Ništica razlike*. Time se pisac pomaknuo iz etnoloških zasada: iako ih nikada ne potire, u skoro asocijalne težnje, u metajezikovne prenošenju činjenica, u neke upravljačke i potkazi-vačke službe.

Sučeljavanje stvarnosti i pomišljaja očituje se na više mjesta u ovoj Kraljevićevoj zbirci proznih uradaka. Većina njih izvjesnim obrisom podsjeća na tragove hispanomeričke proze, barem po magijskome realizmu, ali su pritom zahvaćene prikrivenom ironijom pa i porugom onoga što naplavljuje totalitarno nevrjeme.

Ako bi trebalo pojednostaviti što je sve Kraljevićeva proza, onda bi se ključno svelo pod nazivnik – literarni je izražaj svjetonazora koji određuju društveni slučajevi. Ono što se nekoć u klasicima prikazivalo epopejom, s Kraljevićevim pothvatom zasniva se na brevijarima priča, često izvedenim iz neznatnoga prizora, usputne misli, poslovice, ulomka muke, primjerice iz poslovice „kad nebo ne daje, ni zemlja ne obećava“.

I anegdotski zasnovane priče često niknu iz prigoda očuvanih u pamćenju. Pripovjedač tako donosi prizor kad car Franjo Josip Prvi stiže *ćirom* iz Sarajeva u Mostar pa ga u gradu na Neretvi svečano prime. Tu atmosferu slikovito podastire i bilježi u priči *Krave i mljeko*: „(...) mnoštvo je posdravljalo cara, kada je s Komadinom prielazio priko Staroga mosta, priekrivena ćilimima, koji su se sterali po sokacima i ulicama do Rondoja, a možda i dalje do Ilića“.

Ako su Kraljevićeve ranije priče *Iskonice* bile znatno kolektivno iskustvene, u težnji rasvjete zapostavljenih tema donekle brzoplete, a ne može im se nikako

odbiti puna literarnost, raznolike proze u knjizi *Kad ptice ne pivaju* više su djelo s konkretnim prilikama, onoliko društvene koliko kazuju i individualistički stav. U književnosti je znano da, kroz težnju k jasnosti, individualističko nerijetko donosi i točno i bitno. U primjeni takva načina, poglavito kad je tradicija glina, a pisac lončar, nameće se nešto blisko čitateljima: Kraljevićev junak taji artizam, ali iz pritajnosti, kako se već poskok sprema za odskok, iskazuje vidljivo i objašnjava, nekad toliko bitno kao da nastaje u razmeđu stoljeća. Štošta utkano u ovdje raspoloživu prozu na neki je način blisko privatnom vještačenju, drukčijem narativnom poduzetništvu, nalaženju rješenja što ih je rečeni prozaist ponio iz rodnoga Rujna, *mistašca zaleгла uviše*, između Širokoga Briga i posuških strana.

Potvrдно tomu pjesma Veselka Koromana *Upletен u sve* kao da je probna prisega Kraljevićevih junaka koji se nose s teškoćama vlastine sudbine, ne odlaze nikamo, nego se jačaju u nevoljama:

Tu je moj dom od početka svijeta.

Moja ljudska povijest.

Sva patnja koju sam doživio.

Nerijetko su Kraljevićeve priče svojevrsna prepričavanja, onakve biranosti što ih je oko nekoć vidjelo ili uho čulo, a ostale su zabilježene u duhovnome registru. Svojim pripovijedanjem, poput srednjovjekovnih pritača, prebacivanja

pričica, iz svoga motrišta utvrđuje gradivo prošlosti, usto se ne upuštajući u nesvrhovita opetovanja govora. Njegov postupak mjestimice umjetnički parafrazira usmenu književnost.

2.

Što ne mogu *ričima* predočiti, objasniti, prouzročiti u vlastitu i kolektivnu dobrobit življenja, što im je dakle u podsvijesti, nevidljivo, a opet stvarno, Kraljevićevi se junaci koriste svojim „bonskim ovlastima“, ubacuju u svoju prisutnost geste, tjelesna očitovanja, mlataranje rukama. Tako prilazi životnim prilikama sančopansovski, niječe sve što se idejno nameće životu. I što je pri tome ključno? U tjesnacima svakodnevlja, označenim egzistencijalnim poteškoćama, pod zamućenim oblacima ideologije, likovi provode brojna promaknuća dobra i u istini nemale nakane. Radi se o nepreglednome katalogu postupaka, razigranim i vazda novim, uvjerljivim toliko da nužno dovode do promjena svijesti. Čineći dodirne točke suvremenosti i tradicije prozaist kao da repozicionira stečeno pučko iskustvo.

Kraljevićevi ljudi, pojedinci, sebe potvrđuju i bivaju tekućim i kasnijim uzorom onoliko koliko daju dobre primjere. A svijet ove proze obiluje primjerima koji su opći i vazda primjenjivi.

Svako malo i Kraljevićev junak zastane samo u probranim slučajevima,

pravi „stanke“ kad svoje ili djelovanje drugih stavlja u etičku i svrhovitu provjeru djelovanja. Na njemu je „rekreirane“ duha koji prikazuje načine torture nad svijetom.

Osnovno iznose Kraljevićevi akteri – težnju za karakternim crtama, njihovo znanje i vještine dolaze kako se po *predima* nabiralo, ali i dalje dok sami stječu iskustvo; oni se sučeljavaju s preprekama, ili ih na mahove nadvisuju. Pripovjedač tako koristi, izmisli, zamijeni pričanje u moguću faktografiju, bolje rečeno prepusti stvari likovima ili zapisivačima, nosačima diska. Ti likovi su između ostalih Stipica Galić, Marijan Šimić, Radoš, koliko već sporedni Jure i Paško, naizgled usputne žene Bašuša, Bazinuša, Knezovuša, Tičinuša, ili skrivena računalna inačica CD 1034. Pisac poprima svoj *alter ego*, jedan je zamijećeni Stipica Galić, osobito kad traju poslijeratne godine i ovamo do podizanja naše *dice*, osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća.

Kraljević ukazuje na nesalomljivu upornost zavičajnih ljudi. Želi navesti gdje se sve javlja, naglašava inkarnacija dobra i valjane prirode čovjeka. Tako i kontrastira pripovijedanje, razdvaja prisutnike na ljude pravedne i one sklone torturi. Pripovjedač majeutički zahvaća minulo u sadanje, britko dočinjava prošlosno, dovodi ga k znanju ili Gundulićevskom spoznanju. Dok iskazuje proživljeno, kao da se oprašta s njegovim

sadržajima i izvodi još moguće dvojbe, a potom sve, kao presjek ili reljef, preporučuje budućnosnoj provjeri.

Radnje priča i drugih proza unutar knjige događaju se kroz prijelomna povijesna vremena, znatno njih u doba osmanske vlasti pa naovamo. Primjerice priča *Odbiglo magare* kronološki se zbiva od 1664. do 1945., a iz ovdašnjega otklona prima na sebe ironičnu poveznicu. Proza *Izdaja i kazna* odnosi se na G. G. 1905., a neke priče su zapisane 1984., 1985. i 1986., ili su jednostavno potpisane „u Zagrebu osamdesetih“, kad su većinski i nastajali ovdje uvršteni uradci. Također se uključuje i aktualno vrijeme, spominje se 2014. godina u prozi *Ništica razlike*, a posljednja fantastikom obilježena proza *Pad sa zvizdarnice* donosi sliku budućega svijeta, u čemu valja prepoznati utjecaj *Otkrivenja*, dinamičkih slutnji o onostranome.

Slijed proza je i geografski dosta razveden, od Humske zemlje, osobito Kočerina, Širokoga Briga i Mostara, lokacija u Bosni, preko Zagreba do Karlovih Vari i prekoceanskih zemalja.

Dosljedno korištenje zapadnohercegovačkom ikavicom uključuje mogućnost i za drukčije pretrage, pa i kriptotema, skrivanih i s periferije. Kroz fonostileme Kraljevićev rukopis gotovo iznosi ono što od *pradidova* šutimo u sebi. Podjednako je uključena i tematizacija jezika koja se, pri stolu izloženoga, može odrediti u dvostrukom licu: identitet

proze *Kad ptice ne pivaju* ujedno je identitet supstandarda, dakle dignitet tečevina hercegovačkoga narječja kao spremnog da izrekne vrijedne (i povrijeđene, odranije ranjene) interesne teme.

Pisac ovakva kova primjenjuje, ukoliko treba uvesti novi termin, „hercegovinizme“, počesto srodne onima iz sastavljenoga *Ričnika zapadnohercegovačkog govora*, primjerice „oslemebodi Bože“. Njegova se ikavica može shvaćati doslovno, ne povlači se od toga, ali valja joj u umjetničkoj obradbi dodati i diplomatsko potkopavanje dogmatskih uvriježenosti.

Ukoliko i usputno, pjev ranoga Vladimira Nazora u *Hrvatskom jeziku* stavlja u sebe poslanje kojemu je kasnije srodno dioništvo Kraljevićeva proznog svjedočenja. Jezik ovdje uključuje razvedenu fonetsku stranu, ne govor iz laboratorija, nego iz klica neodgodiva života.

*Htio sam biti glazbalo na kome
Zvuče ko žice, mirišu ko cvjete
Rojevi r'ječi u govoru tvome.*

Ikavica je u Kraljevića gotovo sinonim za priču. Nema li je u primijenjenu kazivanju, ona se nesvjesno javi na početku ili na kraju izgovorenoga. Može se uzeti da je narječno diskretna, dotjerana u svojim nakanama. Uz majstora pripovijedanja, a vergilijanski se može primiti kao *meštar, vod*, ikavica biva dijalektalna majstorica za provlačenje drukčijih

finoća i simbolika. Iz tako zasnovana supstrata proza, upravo jer je na području gdje življe opstoji, traži od nas intimističke poticaje. Ali usto ona nuka i da smo skoro njezini sudionici, upušta nas u svoj prostor, u nemirne zavoje izgovorenoga. Postavljen je pritom bitan odnošaj djela prema društvenim mijenama, kao vlastita piščeva usvojenja; ono je njegov medaljon, fokus u kojemu se prelamaju međuljudska zbivanja.

Idiomi iz regionalizama mogu potvrditi izrazitost, zrelinu kulturne misli u krajevima Humske zemlje i širih krajeva. Opća prihvaćenost znanja i vještina te odustajanje od knjiškosti nudi se provjeri, terenski izvjesnoj vizitaciji, a ona se steče u davanju prednosti, činu govorenja, svojevrsnoj literarnoj radiodrami našega trajanja, dakle izručuje se kroz razne prečace razgovornomu stilu.

Njegovi i naši pretežito hercegovački krajolici i ljudi predmetom su regionalne književnosti, svojevrsne logoterapije, kao što su Dalmatinska zagora Dinka Šimunovića ili zagorski bregi Ksavera Šandora Gjalskoga. Nešto je od toga vazda ambijentalno, lokalno prisutno poput Očenaša ili zavičajno kao Marquesov predmetni zavičaj Macondo.

3.

Dopustivo je povući paralelu između Ante Kraljevića i Nathalie Sarraute. Na

toj poveznici asocijacije obilježene „kraljevičizmi“ nekako su u limbu povijesti, iskrsavaju svako malo kako bi ukazale na pošasti nevremena, a Sarraute zasni-va tropizme, gibanje, treperenje emocija koje s prvim mahom percepcija ne prihvaća, nego žive u izvjesnoj dosvjesnoj razini, što je skrivena bit čovjeka u raspolučenoj zajednici. Do raskrinkavanja skrivenosti može doći samo izmjenom komunikacija između stvarnoga i nestvarnoga. S komunikacijske strane Kraljević se protivi „korektnoj prozi“ koja svakako pritišće standardom. Njegovo perce potpiruje prozu iznutra, pokreće kao Sarraute namisli pri pripovijedanju i ustrajava u raščlambi i rekonstrukciji misaonoga tkiva; čini se čak da dovršava (vlastito) nedovršeno podrijetlo, provodi uvide u postajanje ovdašnjega svijeta. Sve to postiže jer je suprotan amneziji tradicije, iznova okrenut svjetlu razboritosti.

Poput Giovannija Boccaccia subjekt Kraljevićeva kazivanja donosi zanimljive i tabu-fabule ispričane u narodnome govoru. U znatnome broju pripovijedaka osjeća se popudbina s obilježjima usmenoga kazivanja. Ali stvaralački zahvati dovode do strukturalno složenih kazivanja u vidu otkrivanja tajnih veza i rasvjete kriminalističkih pozadina. Sličnosti mogu biti s nekom novinskom kolumnom, ali i puno ranije s *Dundom Marojem* čiji prolog razlučuje *ljude nazbilj* i *ljude nahvao*.

Kao da su tako izvedene namisli iz Kraljevićeve ranije pjesme *Pismo pape Ivana Pavla VIII hrvatskom knezu Branimiru*:

*Slušajući crne glase
Što iz tvoje razapete zemlje stižu
Razabramo jasnije od sunca
Koliko ljubiš pravdu i mir.*

Ratna pohara na Širokome Brigu simbolično je opisana u priči *Pasići*. U njezinoj strahotnosti dominira „vonj baruta, dima i gareži, zadah krvi i smrti“. To je svojevrsna inventura otvorenih i zatomljenih zloća izvedenih nad nedužnim pukom. Pripovjedni subjekt ukazuje na poseban kontrast: umjesto da se slavi *širokobriška* Gospa, lažno se, a usto i fantazmogorično, predstavlja nekakva „divojka duge plave kose“. S trorogom kapom na glavi ona pod Dubom, orijentirrom dolaska hercegovačkih franjevaca iz Bosne, „driši pasiče i psuje božanstvo čistoće, poslušnosti i siromaštva“. S njezinim epiloški dodanim „striptizom“ započinje novi poredak, fantomska bolest ideologije koja će naškoditi nebrojenim pojedincima.

Nije ništa čudno da Kraljević polaže pozornost u panteizam spleten s kršćanskom slikom svijeta, podjednako i u praznovjerje, neko stjecište zbilje između vjerskoga i predajnoga, geografskoga i astrološkoga, floralnoga i faunalnoga kao i meteorološkoga. Navedeno je itekako gnoseološki na razmeđu odrasloga

i djetinjega – sve se sjedinjuje u guste, naredane, kao sardine u limenci posložene rečenice. Tako u završnoj prozi *Molitva sunčevim zalascima*, poput sv. Franje koji sklada pjesmu Suncu, iznosi kroz kondicionalan duhovni pejzaž: „Ako je evanđelje bilo po Marku, ako iz zemlje iziđu krilati mravi, ako je ograda oko Miseca, ako tamo negdi priko Biokova tutnji more, ako kolju suhe muhe, ako sunce, prije nego što zađe za Zavelim, uđe u oblak – i ditca su znala: past će kiša“. Ovakve pejzažne rečenice uistinu su laude zavičaju, ali i sklonost prikazivanju dječjega svijeta i začudnosti. Jest i molitva, ali je i više od nje, putopisna molitva, ali i mitsko antejsko uporište. Takav je i modernistički Matošev putopis *Oko Lobora* u kojemu je upleteno njegovo humanizirano i rodoljubno posredovanje, koliko god bilo vezano za težinu i zemlju.

Nekako bismo bili skloni tvrditi da je Kraljevićev glavni lik govornik, onaj koji govori, izgovara ne tek *riči* nego *cilu* popudbinu uz doživljeno, otrpljeno i iza doživljena, otrpljena. Ona nije ostavljena sebi, kako bi figurirala nasamo, njoj se domeće pravo poslanje, uvezivanje izvornosti s utjecajem, vezivanje uz život kakvo je donedavno pokazivalo i usmeno narodno stvaralaštvo. Zato je njegova proza prirodna, bez imalo usiljenosti; ona mediteranski treperi kao lišće jablana ili topole pa je uvijek „bolja od uspjeloga“. I usto biva jasno, izvjesni

paralelizam, nadijevanje stvarnosti iz ovovremenosti koja pulsira najbolje, traje kad je prožima svijest o starini. Tako stječe sposobnost podignuti riječ iz ovdašnjega tumačenja u minulost.

4.

Iskazano prozaiziranje može se, bez zadržke, protegnuti i na realističke zaslade, podsjeća na vizitaciju stanja u Hercegovini, izvedenu dijelom po načinu sveznajućih posjeta u Gogoljevu romanu *Mrtve duše*. Iz povijesnoga kuta Kraljević tako nimalo slučajno veli da je Hercegovom zemljom nekoć upravljao Sinan-beg Mostarac, čime uvezuje povijesno situiranje s društvenim tektonskim promjenama u njima.

Kroz stanovito poigravanje s čitanjem i pisanjem Kraljević odškrine vrata i prema ne samo temama nego i zabranjenim književnim imenima, ako je dobro čitao „dajbudi Vide Bonifačića, Nikolića ili Kordića“. Takvo što je blisko činio Branimir Donat ili Dubravko Horvatić. U neku ruku do „lipe književnosti obćenito“ dopijeva tako što se došulja do „hrvatske izeljeničke književnosti“. Kraljevića dohvaća i pretresa praćenje književnosti jer ga „zapanjuje kako su nieke službe tako temeljito pratile hrvatsku književnost“, a takvim „službama“ ni najmanji pogrešni tehnički znakovi nisu promakli, pa može zaključiti: „Za razliku od sudobne

hrvatske književne kritike i povisti književnosti, koje nemaju ni ruku, te službe su književnost imale u malome prstu“.

Poput romana Stjepana Džalte *Pod Jurcanovim orahom* i Kraljevićeva će proza biti prihvaćena u krugu ne samo rustične čitateljske publike. Njegova iz ranijih stoljeća i desetljeća reparaturna priča privlači pozornoga čitatelja, što određenjima života, što pak prinosima na crti književne struke, osobito dijalektologije i leksikologije. Prvo strukovno vezivanje uzdržava se kroz uvrštene pripovjedne proze u djelu. Iza je druga, potonja primaknutost struci i svoje obilježje sažima u lingvističkome tumačenju. Spoj ruralnoga, urbanoga i astralnoga, kroz neposredan piščev rukopis, fino pokriva duh proznoga bavljenja i njegove motivske obradbe.

Posigurno kroz djelo proključava priča iz priče, rečenica iz rečenice. Pripovjedni Kraljevićev subjekt stvara iz ograničenoga, na lokalnome, ali pritom vazda s refleksijom na opće, neograničeno i trajno. Njegove proze vraćaju domišljati, vrludavi sjaj ikavskomu leksiku. Usto njegova dijaloška rečenica oblikovanje rekonstruira i obrazlaže prošlosna iskustva, pogotovo ona koja nisu dostatno obrađivana. Takav pothvat sažima u sebi stilematško-estetski naboj po čemu biva i značenjski nezamjenjiv, osobito kad ostvaruje moralna nagnuća za pravdom u kontekstu.

Kraljevićev zbijen, supstancijalan izraz raskriljuje vremenita predviđanja. U britkome, obesmrtnome očinskom jeziku ostvaruje i provodi zavidno dramatičan svijet. Po jednoj ruci sadržajno je bogat, a u drugoj stilističkom predajnošću, oblikuje i prepleće taj svijet u manirističko dotjerivanje ili potvrđene kolektivne poruke kao mudroslovica „vojska ne kupuje, nego uzima“.

Perce i tinta Kraljevićeva ponajbolje se nose u aktivističkoj dokumentiranoj prošlosti. Prepoznaje se to u raščlambi pri opisu hrpta knjige u uvodnoj prozi *Izabrane pripovijetke* K. Š. Gjalskog. Njegove sinusoidne rečenice kao da se iznova pišu na razmeđu davnine i nedavnine. Može se sagledati i njegov praktičan razlog vraćanja tradiciji, jasno kao odgovor na zatiranje baštinske kulture. Ujedno valja primijetiti da ovakav rukopis ne mitologizira prošlost, odnosno ne izbjegava je demitologizirati, kakogod dokida stanovite predrasude. Njegova zapostavljena i tučena Hercegovina diže se i potiče razvoj društvenoga napretka i dobrote međuljudskih odnosa, u sebi biva takvom kao i za sve okolne prostore.

Po svemu zamijećenom radi se o djelu koje se pročitava, zapravo čita se tako da se lako ne odlaže postrani. Ukoliko pripovjedni akter i povlači svoju vlastitost, on govori anonimno, kroz sudbine likova i posljednje „odsličke“ stvarnosti, jasno i određeno. Nekako se zamjećuje

da Kraljević naizgled piše u korist svoga stila, makar to bilo i *antigramatski*, primjerice izraz „izmolider“. Na mjestima uporabi tekstostilematika, dakle veća gradiranja, mikroveze s tekstovima iz svjetskih književnih zasada i poigrava se raznolikim frazama. Kroz galeriju likova zato je i stvorio svjedočna iskustva, kadšto otjelotvorene unikatnosti

pojedinaca kao alegorije društvenih odnosa. Otvoreno dočinjava sve to dramatiizacijom izraza kako bi podijelio ideale, duh i književno poslanje, ali pritom i uputio koliko na krhke toliko i još više na dalekovide prečace priče.

Antun Lučić
a_lucic@hotmail.com